

ÖĞRETMENLERİN KAYNAŞTIRMA ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK AKRAN ZORBALIĞINI ÖNLEME VE MÜDAHALE STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF TEACHERS' PEER BULLYING PREVENTION AND INTERVENTION STRATEGIES TOWARDS INCLUDED STUDENTS

Şahin CİNCİOĞLU¹ , Özgür KURT²

ÖZ: Araştırmanın amacı öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önleme ve azaltmaya yönelik müdahale yöntemlerini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim öğretim yılında Edirne Merkez Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaokulların kaynaştırma sınıflarında görev yapan 26 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile oluşturulmuştur. Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmış ve elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre öğretmenler, akran zorbalığını öğrendiklerinde akran zorbalığı yapan öğrencileri uyarma yöntemini seçmektedir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, kendilerini kaynaştırma öğrencisinin eğitimi ve akran zorbalığı konularında yetersiz hissettikleri ve bu konular ile ilgili eğitim almak istedikleri ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlere kaynaştırma eğitimi ve akran zorbalığına müdahale konusunda hizmet içi eğitim verilmesi hem tipik gelişim gösteren hem de kaynaştırma öğrencisinin ailesine akran zorbalığı ve müdahale konusunda aile eğitimi verilmesi ve risk altındaki kaynaştırma öğrencilerin akran zorbalığına karşı koruma amacıyla ulusal eğitim projelerinin oluşturulması için çalışmaların gerekliliği önerilmiştir.

Anahtar sözcükler: Öğretmenler, kaynaştırma öğrencileri, akran zorbalığı, önleme, müdahale, stratejiler.

ABSTRACT: The aim of the study is to examine the methods of intervention methods to prevent and reduce peer bullying for teachers' inclusion students. In the 2023-2024 academic year, the study group of the study consists of 26 teachers working in the inclusion classes of official secondary schools affiliated to the Ministry of National Education. In the study, it was created by case study from qualitative research patterns. In the collection of research data, semi-structured interview technique was utilized and the data obtained were analyzed by content analysis method. According to the results of the research, teachers choose the method of warning the students who make peer bullying when they learn peer bullying. When the answers given by the teachers were examined, it was revealed that they felt inadequate in the education of inclusion students and peer bullying and that they wanted to receive training on these issues. According to the results of the research, it was suggested that teachers should be given in-service training on inclusive education and intervention to peer bullying, that family training should be provided to the families of both regular and inclusion students about peer bullying and intervention, and that studies should be carried out to create national education projects to protect at-risk inclusion students against peer bullying.

Keywords: Teachers, inclusion Students, peer bullying, prevention, intervention, strategies.

Bu makaleye atf vermek için:

Cincioğlu, Ş., Kurt, Ö. (2024). Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önleme ve müdahale stratejilerinin incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(3), 1880-1895.

Cite this article as:

Cincioğlu, Ş., Kurt, Ö. (2024). Investigation of teachers' peer bullying prevention and intervention strategies towards included students. *Trakya Journal of Education*, 14(3), 1880-1895.

¹ Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, Edirne/Türkiye, e-mail: sahincincioğlu@gmail.com, ORCID: 0009-005-7566-3348

²İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Eğitim fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, İstanbul/Türkiye, e-mail: okurt@29mayis.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9055-0601

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Inclusive education means a minimally restrictive environment for students with disabilities. While students with disabilities share the same place with their peers they benefit from supportive education services to meet their special needs (Batu and Kırcaali-İftar, 2005; Subaşı-Yurtçu, 2019). Inclusive education has the teaching aim of admitting diversities, developing empathy, and collaborating. However, a significant issue encountered in inclusive education is peer victimization. Peer victimization particularly in inclusive classes or programs is a source of worry. Teachers have important tasks to prevent peer victimization towards inclusive students and interfere in victimization in the school environment. To prevent or cut down on peer victimization towards inclusive students teachers must be a good observers. Periodic observations should be made for peer victimization identifying risk groups. Within these observations, the reports obtained will be a determinant of preventing peer victimization and intervention strategies (Lasidou and Loannidou, 2020). Teachers should develop strategies to create a positive class atmosphere in schools. Teachers also support victims and help them develop their coping strategies with victimization. The strategies that teachers will apply in developing friendship relationships of students in the school environment will provide inclusive students with socialization and increase their motivation towards the school. Raising awareness related to decreasing peer victimization and eliminating its effects by collaborating both with parents of tyrant students and victim students teachers will bring along important progress in terms of peer victimization (Connors-Borrow et al., 2009; Brown et al., 2012). For this reason, current research aims to investigate preventing peer victimization towards inclusive students and intervention strategies for teachers.

Method

This research aims to investigate the opinions of teachers to determine requests and suggestions to develop intervention methods that teachers use against peer victimization, the type of intervention method teachers may use to raise awareness for peer victimization of other students in class, the interventions teachers use for developing friendship relationships of students, teacher interventions to prevent peer victimization from occurring, preventing peer victimization and teacher collaborations to prevent and reducing peer victimization, how teachers develop strategies to cope with peer victimization of inclusive students. Case study method from qualitative research methods used in the research. The participant group of the research consisted of 26 Secondary School teachers assigned to inclusive classes in the 2023-2024 education season in Edirne province. The selection of participants was based on volunteering. The data from the research were obtained through semi-structured interviews applied by the researchers and prepared by receiving the opinions of three experts. The interview form consisted of seven open-ended questions to examine intervention strategies and preventing peer victimization towards inclusive students in classes. Analysis of the data obtained at the end of the research was conducted by content analysis technique. During the data analysis process, the audio-recorded answers were first transcribed, then the answers were deciphered and the necessary analyses were conducted. Several codes were generated considering common points according to the answers given to each question posed in research form. Data obtained from the interview reports of teachers in research were examined by another expert. The results of the analysis obtained were compared with codes through the themes that the researcher generated and the analysis process was brought to a conclusion as a result of a consensus.

Results-Discussion and Conclusion

When teachers thought that inclusive students were being bullied, ‘I warn the bullying children’ was the intervention method they used the most, while ‘I calm the victim student’ and ‘I changed the class of the victim student’ were the intervention methods they used the least. The intervention methods used most by teachers to prevent peer bullying towards inclusive students were ‘I am guiding this issue with the class’, ‘I am changing the seating arrangement in the classroom’ and ‘I say that victimization is a sin from a religious perspective’ were the intervention methods they used least. In the first and second questions of the research, it was determined that when teachers learned that peer victimization was being committed against inclusive students and what intervention approach they followed to prevent this, they used self-developed interventions in the answers received. To prevent peer victimization there is a positive behavioral intervention and support programs model that personnel and students were included. This program which included small group activities is a guide regarding how to exhibit a behavior to

disadvantageous people. Also, it was stated that there were many intervention programs to prevent peer victimization (Demir and Küçük, 2020). In the third question of the research, it was revealed that teachers mostly “cooperated with parents” to prevent and reduce peer victimization towards inclusive students, while the least they did was “cooperate with the school administration”. Gürhan (2017) pointed out that it was difficult for parents of children who were exposed to peer victimization to cope with this situation and parent-teacher and children cooperation was necessary. Gürhan also points out raising awareness of teachers and parents about children’s psychosocial development and education through in-service training and the importance of parent-family communication. With this information, the answers given by teachers seem to confirm the current research. The intervention method used most by teachers to improve inclusive students’ coping skills with victimization was “I want them to contact me when they are bullied by their peers, “while the intervention method they used least was “I tell the victim student to do the same”. Gökler (2007) found similar results to the current research. Gökler found that students first told this situation to their classroom teachers. The most used intervention method by teachers to develop inclusive student friendship relationships was “I provide them with group works” while the least used intervention method was “I arrange the seating arrangement of the class accordingly”. Yılmaz and Malkoç (2020) in the opinions they received from teachers, determined that among the social victimization types applied to inclusive students, students were not taken into the game and were not included in the game. Not including a person in a social group is considered exclusion. Research by Andreou et al. (2013), Pivik et al. (2002), and Swearer et al. (2012) confirm this. The intervention method used most by teachers to increase the awareness of other students in the classroom against peer victimization was “I do class guidance work” while the intervention method used least was “I benefit from peer mentoring”. In the second five-year progress plan; guidance is briefly defined as psychological assistance provided by experts to the individual in a programmed and planned manner so that the individual can continue in healthy and balanced harmony with the environment. Guidance and psychological counseling services in schools are carried out under the responsibility and leadership of experts trained in the fields and with the participation of teachers. Guidance and counseling services in schools are in the form of expert-centered guidance programs and teacher-centered guidance programs. The program implemented in Turkey is a teacher-centered guidance program. The biggest reason for this issue is that there are not enough experts in schools. Therefore, classroom guidance teachers provide guidance services (Bayar and Ekim, 2021). The most used requests and suggestions for improving the intervention methods by teachers against peer victimization were “I want teachers to be given training”, while the least requests and suggestions were “I want the school administration to support teachers in this regard”. In their research, Kutlu and Karaca (2021) stated that classroom teachers’ opinions on preventing peer victimization include giving seminars to teachers, informing parents, and organizing sports and art activities for children. As a result of the literature review, the relevant studies identified the same views as the current research. It is thought that teachers do not have sufficient knowledge to prevent and intervene in peer victimization. Pre-service teachers should be given courses on peer victimization throughout their undergraduate education. This should be supported by in-service training for working teachers. In-service training should include individuals and parents with typical development. It is recommended that teachers who provide guidance and psychological counseling in schools provide more activities, seminars, and training on this subject to parents, teachers, students, and school personnel. In addition, in future studies, schools in metropolitan cities and rural areas can also be included in the research, and students and teachers from different levels of education can be included in the research.

GİRİŞ

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli öğrenciler için en az kısıtlayıcı ortamı ifade etmektedir. Özel gereksinimli öğrenciler akranları ile aynı ortamda bulunurken, aynı zamanda özel gereksinimlerinin karşılanması için destek eğitim hizmetlerinden yararlanmaktadır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2005; Subaşı-Yurtçu, 2019). Özel gereksinimli öğrencilerin tipik gelişim gösteren akranları ile birlikte eğitim almaları ve kaynaştırma hizmetlerinden yararlanmaları Milli Eğitim Bakanlığı (2018) ile güvence altına alınmıştır. Kaynaştırma eğitimi, tüm paydaşların bir arada olmayı kabul etmesi ve aynı ortamı paylaşmaktan mutlu olduğu okul ikliminin oluşturulduğu bir ortamda özel gereksinimli öğrenciler ile akranları arasında kaynaşmanın ve eğitim görmenin büyük başarısının ilanına neden olacaktır (Sagun vd., 2019). Son yirmi yılda dünya çapındaki eğitim politikaları özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma eğitimi alması lehine yöneltilmiştir (Banks vd., 2017). Kaynaştırma eğitimi öğrencilere; farklılıkları kabul etmeyi, empati geliştirmeyi ve iş birliği yapmayı öğretme amacını taşır. Ancak, kaynaştırma eğitiminde karşılaşılan önemli bir sorundan birisi, akran zorbalığıdır. Akran zorbalığı, kaynaştırma sınıflarında veya programlarında

özellikle büyük bir endişe kaynağıdır. Yapılan bu çalışma kaynaştırma eğitiminde akran zorbalığının önemi ve bu sorunla başa çıkmak için kullanılabilir etkili stratejiler ele almak için tasarlanmıştır.

Akran zorbalığı, eğitim ortamlarında sorun yaratan ciddi bir meseledir. Herhangi bir öğrencinin zorbalığa maruz kalması travmatik sonuçlar doğurabilir ve öğrenme deneyimini olumsuz etkileyebilir (Humphrey ve Symes, 2010). Kaynaştırma eğitimi, özellikle farklı yeteneklere sahip öğrencilerin bir arada olduğu bir model olduğundan, akran zorbalığının bu öğrenciler arasındaki farklılıklardan kaynaklı olarak daha fazla gerçekleştiğini gösteren ve kaynaştırma öğrencilerinin daha fazla mağdur olduklarını ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Bourke ve Burgman, 2010; Rose vd., 2010; Chan vd., 2018; Ball vd., 2021).

Akran zorbalığı yapılan araştırmalardan yola çıkarak araştırmacılar arasında akran zorbalığının olabilmesi için üç unsur içerilmesi hususunda görüş birliği ortaya çıkmaktadır. a) Zorba ve mağdur arasında tam bir güç dengesizliği olması gerekmektedir. b) Zorbalık davranışın sadece tek bir seferde ortaya çıkan bir davranış olmaması gerekmektedir. c) Zorba davranışın sözel, psikolojik, duygusal, fiziksel ve siber gibi farklı biçimlerde ortaya çıkması, zorba davranışın tek bir sebebe bağlı olmaması ve davranış sırasında ve sonrasında ortaya çıkan durumun zorbayı tatmin etmesi gerekmektedir (Olweus, 1995).

Farklı yeteneklere sahip öğrenciler arasındaki farklılıklar, bazen zorbalık riskini artırabilir. Örneğin, öğrencilerin fiziksel görünüm, iletişim becerileri veya öğrenme hızları gibi farklılıklar nedeniyle hedef haline gelme olasılıkları artabilir. Bu nedenle, kaynaştırma eğitimi alanında çalışan öğretmenler, akran zorbalığını önlemeye yönelik özel bir dikkat ve çaba gerektiğini anlamalıdır (Lasidou ve Loannidou, 2020; Cincioğlu ve Ergin, 2023). Ball vd. (2021) yaptıkları araştırmaya göre katılımcı olan görme engelli kaynaştırma öğrencilerinin %64'ünün sözel zorbalığa, %21'inin fiziksel zorbalığa ve %86'sının sosyal-ilişkisel zorbalığa maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Görme engelli çocukların %93'ü akranlarından %7'si öğretmenlerinden zorbalığa uğradıklarını belirtmişlerdir. %93'ünün zorbalığa eğitim gördüğü sınıfta uğradığı belirlenmiştir.

Akran zorbalığını kaynaştırma eğitiminde ele almak, öğrencilere, öğretmenlere ve velilere daha fazla farkındalık kazandırmayı ve zorbalıkla mücadele etmeyi hedefler. Böylece okul ortamını paylaşan herkese özel gereksinimli öğrencilere yönelik zorbalığın etkileri ve ciddiyeti hakkında eğitim verilmelidir. Bunun sayesinde tüm paydaşların bu sorunun öneminin anlaşılmasına ve zorbalıkla mücadele etmeye daha fazla motive olmalarına yardımcı olunabilir (Benbenishty ve Astor, 2005; Waasdorp vd., 2011). Akran zorbalığı, özellikle okul ve gençlik döneminde karşılaşılabilecek bir sorun olup hem zorbalığa uğrayan hem de zorbalık yapan bireyler için ciddi sonuçlar doğurabilir. Bu sorunun üstesinden gelmek ve önlemek için çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Son zamanlarda gittikçe artan araştırma, akran desteği programlarının öğrencilerin akran zorbalığının üstesinden gelmesine oldukça önemli katkılar sunduğunu göstermektedir (Tzani-Plepaşi vd. 2019). Corwie (2011) yapmış olduğu çalışmada akran desteğinin akran zorbalığının önlenmesi ve zorbalığın üstesinden gelinebilmesi açısından değerli olduğunu göstermiştir. Okullarda akran desteği müdahalelerinin benimsenmesi ile öğrencilerin zorbalığı gözlemlediklerinde daha aktif olmaları için imkanlar sağlayabilir. Okul ortamında, akran destekçileri zorbaca davranışları okul idaresi ve öğretmenlere bildirerek zorbalık mağdurlarını desteklemek için sosyal etkileşim sağlayarak bu süreçte önemli bir rol üstlenebilirler (Thornberg ve Jungert, 2013). Zorbalığa uğrayanlar duygusal destek bulabilmek için açık ve sağlıklı iletişim yollarını kullanmalıdır. Ayrıca, bireylerin duygusal zekâ ve empati becerilerini geliştirmesi, zorbalık olaylarını daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir (Xu vd., 2020). Okul ve aileler, zorbalıkla mücadele konusunda eğitim programları ve farkındalık kampanyaları düzenleyebilirler. Bunlar, öğrencilere zorbalığı tanıma, raporlama ve yardım talep etme konusunda bilgi sağlayabilir. Son olarak, öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin güvende oldukları bir ortam sağlamak için aktif bir şekilde gözetimde bulunmaları ve zorbalık olaylarını hızla ele almaları önemlidir. Akran zorbalığıyla başa çıkmak, toplumun her kesiminde iş birliği ve eğitim gerektiren bir sorundur. Bu stratejiler, bu zorluğun üstesinden gelmeye yardımcı olabilir ve çocukların daha güvenli ve sağlıklı bir öğrenme ortamında büyümelerine katkı sağlayabilir (Vessey ve Neill, 2011).

Okul ortamında kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önlemek ve zorbalığa müdahale etmek için öğretmenlere çok önemli görevler düşmektedir. Kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önlemek ve azaltmak için öğretmenin iyi bir gözlemci olması gerekir. Akran zorbalığı için risk gruplarını belirleyip düzenli gözlemler yapmalıdır. Bu gözlemler çerçevesinde elde ettiği raporlar akran zorbalığını önleme ve müdahale stratejilerinin belirleyicisi olacaktır (Lasidou ve Loannidou, 2020). Öğretmenler okulda olumlu sınıf iklimi gerçekleştirmek için çeşitli stratejiler oluşturmalıdır. Mağdurlara destek olmalı ve mağdurların zorbalıkla baş etme stratejilerini geliştirmeye yardımcı olmalıdır. Öğretmenlerin sınıf ve okul çevresinde kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesinde uygulayacakları stratejiler, kaynaştırma öğrencilerinin sosyalleşmesini ve okula karşı motivasyonunun artmasını sağlayacaktır. Öğretmenlerin aileler ile iş birliği yapıp akran zorbalığı ile ilgili geliştirdiği

raporları hem zorba öğrencilerin hem de mağdur öğrencilerin aileleri ile paylaşması, ailelerin akran zorbalığını azaltma ve etkilerini giderme konusunda bilinçlendirilmesi, akran zorbalığı konusunda önemli ilerlemeleri de beraberinde getirecektir (Connors-Borrow vd., 2009; Brown vd., 2012). Öğretmenlerin okul ortamında kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığı olaylarını fark edebilme, önleyebilme ve akran zorbalığı ile mücadele edebilme becerilerinin geliştirilmesi, kaynaştırma öğrencilerinin okul ortamında geçirdikleri zamanın niteliğini artırıcı etkiye sahip olacaktır (Waseem ve Nickerson, 2024). Son zamanlarda, akran zorbalığına müdahale için çeşitli stratejiler geliştirilmektedir. Bu stratejiler arasında okul ortamında akran zorbalığı karşıtı politikaların geliştirilmesi, akran destek programlarının uygulanması, öğretmen eğitimlerinin düzenlenmesi ve okul-aile işbirliğinin artırılmasına yönelik uygulamalar yer almaktadır (Hymel ve Swearer, 2015). Bundan dolayı yaptığımız çalışma, son yıllarda öğretmenlerin akran zorbalığı ile ilgili mücadele etmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesine kaynaklık etmesi amacı ile oldukça önem taşımaktadır. Yapılan araştırma öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önleme ve müdahale stratejilerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Kaynaştırma eğitiminde özel gereksinimli öğrenciler yüksek oranda akran zorbalığına uğrama riski ile karşı karşıyadır. Öğretmenlere akran zorbalığının önlenmesi ve müdahale edilmesi için önemli görevler düşmektedir. Öğretmenler akran zorbalığına karşı çeşitli yöntem ve stratejileri hayata geçirmelidir. Bu çalışmanın ileriki yıllarda öğretmenlere rehber olacak çalışmalara ve akran zorbalığını önleme ve müdahale etme stratejilerini geliştirmeyi hedefleyen çalışmalara öncülük etmesi açısından oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada kaynaştırma eğitimi öğretmenlerinin akran zorbalığını önleme ve müdahale stratejilerinin incelenmesi amacı ile gerçek ortamda neler olduğuna bakma imkanı sunduğu, ortaya çıkan durumların elde edilmesi için sistematik biçimde veri toplama, durumun derinlemesine ve detaylıca incelenmesine olanak sağladığı için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışmasından yararlanılmıştır. Durum çalışmalarında genellikle bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcı grubu Edirne ili Merkez ilçesi ortaokullarında 2023-2024 eğitim öğretim yılında kaynaştırma sınıflarında görev yapan 26 ortaokul öğretmeninden oluşmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde gönüllülük esası temel alınmıştır.

Tablo 1.

Katılımcıların demografik özellikleri

Cinsiyet	f	%
Kadın	20	76,92
Erkek	6	23,08
Toplam	26	100,00
Yaş	f	%
20-30	2	7,70
31-40	11	42,31
41-50	10	38,46
51+	3	11,53
Toplam	26	100,00
Branş	f	%
Fen Bilgisi	6	23,07
Türkçe	5	19,23
Bilişim Teknolojileri	1	3,85
Görsel Sanatlar	1	3,85
İlköğretim Matematik	3	11,54
İngilizce	3	11,54
Sosyal Bilgiler	2	7,69
Teknoloji Tasarım	2	7,69
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	2	7,69

Tablo 1 devamı ...

Brans	f	%
Beden Eğitimi	1	3,85
Toplam	26	100,00
Meslek Yılı	f	%
0-10 yıl	7	26,92
11-20 yıl	11	42,31
21-30 yıl	6	23,08
31-40 yıl	2	7,69
Toplam	26	100,00

Araştırmaya 20 kadın ve 6 erkek öğretmen katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 2'si 20-30 yaş aralığında, 11'i 31-40 yaş aralığında, 10'u 41-50 yaş aralığında ve 3'ü 51 yaş ve üzerindedir. Araştırmaya 6 fen bilgisi öğretmeni, 5 Türkçe öğretmeni, 3 ilköğretim matematik öğretmeni, 3 İngilizce öğretmeni, 2 sosyal bilgiler öğretmeni, 2 teknoloji tasarım öğretmeni, 2 din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, 1 bilişim teknolojileri öğretmeni, 1 görsel sanatlar öğretmeni ve 1 beden eğitimi öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler mesleklerinde 7'si 0-10 yıl, 11'i 11-20 yıl, 10'u 21-30 yıl, 6'sı 21-30 yıl ve 2'si 31-40 yıl çalışmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu sayesinde toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu mevcut alan yazına göre hazırlanmış ve geliştirilmesi aşamasında üç uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşleri ile birlikte tekrar düzenlenip yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiştir. Öğretmenlere sunulan yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verilen cevaplar ses kaydına alınmıştır. Görüşme formu öğretmenlerin sınıflarında kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önleme ve müdahale stratejilerini incelemek için yedi açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizleri içerik analizi tekniğine uygun olarak yapılmıştır. İçerik analizinin amacı, birbirine benzeyen karamlar ve temaları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlemek ve yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2011). Verilerin analizi sürecinde ses kaydına alınan cevaplar öncelikle yazıya aktarılmış, ardından cevaplar deşifre edilip gerekli çözümlenmeler yapılmıştır. Araştırma formunda sunulan her bir soru için verilen cevaplara göre ortak noktalar dikkate alınarak çeşitli kodlar oluşturulmuştur. Araştırmada öğretmenlerden elde edilen görüşme raporlarından elde edilen veriler üç özel eğitim uzmanı tarafından incelenmiştir. Elde edilen analizlerin sonuçları diğer araştırmacıların oluşturmuş olduğu tema ile kodlarla karşılaştırılmıştır ve elde edilen görüş birliği neticesinde analiz süreci sonuçlandırılmıştır.

Bu çalışmanın etik kurul izni, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Senatosu Etik Kurul Komisyonundan 06.11.2023 tarihinde 2023/11-04 sayılı karar numarası ile alınmıştır. Kurul tarafından incelenen araştırma oy birliği ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

BULGULAR VE YORUM

Yapılan araştırmada öğretmenlerin akran zorbalığına uğrayan kaynaştırma öğrencilerine yönelik uyguladığı müdahale yöntemlerini en iyi şekilde tablolandırmak için, öğretmenlerin sorulan sorulara vermiş oldukları birden fazla cevap, aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığı yapıldığını düşündüklerinde nasıl bir müdahale yaklaşımı izlediklerine dair cevaplar tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Akran zorbalığı yapıldığını öğrendiklerinde öğretmenlerin müdahale yöntemleri

Müdahaleler	f	%
Zorbalık yapan çocukları uyarıyorum	8	23,53
Akran zorbalığının nedenlerini öğreniyorum	5	14,71
Rehberlik servisine danışıyorum	5	14,71

Tablo 2 devamı ...

Müdahaleler	f	%
Empati kurmalarını sağlıyorum	5	14,71
Zorba öğrencilere ceza alacaklarını söylüyorum	2	5,88
Uzlaştırmaya çalışıyorum	2	5,88
Mağdur öğrenciyi etkinliklere katıyorum	2	5,88
Veliler ile görüşüyorum	2	5,88
Mağdur öğrenciyi sakinleştiriyorum	1	2,94
Mağdur öğrencinin sınıfını değiştiriyorum	1	2,94
Herhangi bir şey yapmıyorum	1	2,94
Toplam cevap	34	100,00

Tablo 2’de görüldüğü gibi öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik zorbalık yapıldığını düşündüklerinde “zorbalık yapan çocukları uyarıyorum” (n=8) en fazla kullandıkları müdahale yöntemi olurken “mağdur öğrenciyi sakinleştiriyorum” (n=1) ve “mağdur öğrencinin sınıfını değiştiriyorum” (n=1) en az kullandıkları müdahale yöntemi olmuştur.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, kaynaştırma öğrencilerine akran zorbalığı yapıldığını düşündüklerinde daha çok sözlü müdahalede buldukları ve sözlü yönlendirme yaptıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin önemli bir kısmı ise akran zorbalığının nedenlerini öğrenmek istemektedir. Cevap veren öğretmenler arasında ne yapması gerektiğini rehberlik servisine danışırım cevabının fazla olması, öğretmenlerin bu konu hakkında yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmadıkları ya da kendilerini yetersiz hissettikleri şeklinde düşünülebilir.

İlgili temaya ilişkin doğrudan alıntılar:

• Ö5: “Çocuklara empati yapmalarını öneriyorum. Tipik gelişme gösteren çocuklardan kendilerini onun yerine koymanın koymasını istiyorum, arkadaşlarına yardım etmelerini, idare etmelerini söylüyorum.”

• Ö8: “Yani genelde sınıf arkadaşlarıyla ayrıca konuşurum ve arkadaşlarını uyarırım. Arkadaşlarının durumunu anlatıp hoşgörülü olmalarını tavsiye ederim. Böyle yaparak onları yönlendirmeye çalışıyorum.”

• Ö16: “İlk önce mesela rehber öğretmene danışırım. Durumla ilgili bilgilerimi onunla paylaşıyorum. Ondan ne yapmam gerektiği yönünde bilgi alırım. Rehberlik hocasını nihayetinde bu konuyla ilgili okulumuzda en yetkili kişi olarak onu görüyorum. Evet, onunla fikir alışverişinde bulunurum. Gerekir ise birlikte müdahale ederiz ya da rehber öğretmenim bana şöyle şöyle yapın, hoca hanım derse, bu yönde bir şeyler yapmaya çalışırım. Yani durumu idare etmeye çalışırım.”

• Ö25: “Yani bizim okulumuzda rehber öğretmen var. Biz o konuda biraz şanslıyız. Açıkçası genellikle rehber öğretmene danışarak bir adım atıyoruz ya o kendisi ilgili öğrencilerle görüşme yapıyor. Onun dışında bize tavsiyelerde bulunuyor velilerle gerektiğinde görüşmeler yapıyoruz. Yani o şekilde birlikte bir hareket ediyoruz.”

Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önlemek ve için nasıl bir müdahale yöntemi izlediklerine dair verdikleri cevaplar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3.

Akran zorbalığının ortaya çıkmasını önlemek için öğretmenlerin müdahaleleri

Müdahaleler	f	%
Sınıf ile bu konuda rehberlik çalışması yapıyorum	8	25,81
Kaynaştırma öğrencilerini grup çalışmalarına dahil ediyorum	6	19,34
Rehberlik servisine danışıyorum	4	12,90
Zorbalık yapan çocukları uyarıyorum	3	9,68
Herhangi bir şey yapmıyorum	3	9,68
Veliler ile görüşüyorum	3	9,68
Empati kurmalarını sağlıyorum	2	6,45
Sınıfta oturma düzenini değiştiriyorum	1	3,23
Dini açıdan zorbalık yapmanın günah olduğunu söylüyorum	1	3,23
Toplam cevap	31	100,00

Tablo 3’te görüldüğü gibi öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önlemek ve için “sınıf ile bu konuda rehberlik çalışması yapıyorum” en fazla kullandığı müdahale yöntemi

olurken “sınıfta oturma düzenini değiştiriyorum” ve “dini açıdan zorbalık yapmanın günah olduğunu söylüyorum” en az kullandıkları müdahale yöntemi olmuştur.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığının ortaya çıkmasını önlemek için sınıfları ile genel olarak konuşma ve kaynaştırma öğrencilerini grup çalışmalarına dahil edip arkadaşlık ilişkilerini geliştirmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Yine aşağıdaki sorulara ilişkin öğretmenlerin rehber öğretmene danıştıkları cevapları önceki tabloda yapılan yorumlamayı destekler niteliktedir.

İlgili temaya ilişkin doğrudan alıntılar:

- Ö1: “İşin doğrusu ben bunlara grup çalışmaları veriyorum. İşte siz beş kişi bunu yapın ikiniz üçünüz bunu hazırlayın gibi grup çalışmalarına yönlendiriyorum. Arkadaş içlerine yerleştiriyorum ki, birbirlerine kaynaşsınlar ve birbirlerine kaynaştıktan sonra zaten zorbalık ortaya çıkmaz. Çocukların sosyalleşmesini bir arada olmalarını görevlendirerek sağlamaya çalışıyorum.”
- Ö3: “Daha çok rehberlik çalışması yapıyorum. Sınıfla konuşuyorum. Açıkçası kendi sınıfımda da var bir öğrencim. Sınıfın onu arkadaş olarak kabullenmeleri için onlarla görüşmeye çalışıyorum. Onlarla rehberlik yapmaya çalışıyorum. Onu aranızda katılın onu dışlamayın diyorum. Onun yaptığı bazı hareketleri görmezlikten gelin diyorum. Yaptığı hareketleri onlara yönelik yapmadığını söylüyorum. Yani bireysel olarak üstünüze alınmayın diyorum. Genelde öğrencilerle rehberlik çalışmaları yapmaya çalışıyorum.”
- Ö18: “Kaynaştırma öğrencisi olan öğrenciyi sınıfta olmadığı ortamda bulunmadığı zamanda diğer öğrencilerle konuşuyorum ve değerlendiriyorum bu durumu. Biraz daha vicdani olarak onlara anlatıp aynı şeyin onların da başında olabileceğini çevrelerinde sevdiği insanların da insanlarda da olabileceğini anlatıp daha duygusal bir yönden anlamalarını sağlıyorum.”
- Ö21: “Bazı durumlarda tabii her kaynaştırma öğrencisinin seviyesi aynı değil. Öğrencinin de yapabileceği yeterliliği olan şeyler var işte. Genellikle yapabileceği görevi varsa, grup için ona da bir görev veriyorum. Hani o da kendini yetersiz hissetmesin diye. Yapabileceği bir görev yoksa da yine aslında ona yapabileceği görev yoksa da basit bir görevlendirme yaparak işte teşekkür ederiz, sen de bunu kestin, yapıştırmamıza yardımcı oldun. Ya da en basitinden bazen tahta kalemi bitiyor. İşte o öğrenciye kalem alma görevi veririm. Getirdikten sonra teşekkür ederim, sağ ol çocuğum bu kalemi verdin bana. Filan gibi şeyler. Yani biraz derse katmak için aslında yapabileceği görevlendirmeleri vererek.”

Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önlemek ve azaltmak için rehber öğretmen, sınıf öğretmeni, veli ve okul idaresi ile iş birliği yapma durumu Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4.

Akran zorbalığının önlenmesi ve azaltılması için öğretmenlerin iş birliği yapma durumları

İş birliği Durumları	f	%
Veli ile iş birliği yapıyorum	17	30,91
Rehber öğretmen ile iş birliği yapıyorum	16	29,09
Sınıf öğretmeni ile iş birliği yapıyorum	12	21,82
Okul idaresi ile iş birliği yapıyorum	10	18,18
Toplam cevap	55	100,00

Tablo 4’te görüldüğü gibi Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önlemek ve azaltmak için en fazla “veliler ile iş birliği” yaptığı ortaya çıkarken en az ise “okul idaresi ile iş birliği” yaptığı ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, akran zorbalığının önlenmesi ve azaltılması için velilerin öğretmenler arasında çok önemli yer edindiği ve çocuğu en iyi tanıyanın velisi olduğu için iş birliği yaptığı düşünülebilir. Yine öğretmenlerin ikinci iş birliği yaptığı grubun rehber öğretmenler olması rehber öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik müdahaleler için daha yakın branş olarak görüldüğü ve öğretmenlerin bilgi ve deneyim eksikliklerini rehberlik servisi ile iş birliği yaparak gidermek istedikleri düşünülebilir.

İlgili temaya ilişkin doğrudan alıntılar:

- Ö2: “Velilerle Diyalog içerisinde oluyoruz özellikle rehber öğretmenimizden bilgileri alıyoruz. Hani biz veliyle görüşemez isek bile birebir vaktimiz olmasa bile sınıf öğretmenlerinden alabiliyoruz bilgi ya da rehber öğretmenden alıyoruz yani öğrenciler konusunda okul idaresiyle çok iş birliği yapmıyoruz genellikle rehber öğretmenle iş birliği yapıyoruz. Eğer gerek görürse, veli de gelebiliyor ama genellikle sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenine gidiyorlar bazen bizden bilgi alıyorlar o şekilde çalışmalarımızı yürütüyoruz.”
- Ö13: “Öncelikle veli toplantılarına ailenin katılması çok önemli. Rehberlik servisinin hazırlanmış olduğu planlara uymak çok önemli. Bu bireyselleştirilmiş eğitim planına göre giderek dersi işlemek önemli. Sadece derste değil öğrencinin ailede de nasıl davrandığını gözlemlemek gerekiyor. Yani öğretmen, aile ve öğrenci üçgeninde sağlıklı iletişim kurulursa öğrenciyi daha iyi tanıyabiliriz. Veli toplantılarına çok fazla katılım olmuyor maalesef. Bu yüzden de ailelerle çok sağlıklı iletişim kuramıyoruz zaman zaman. Şimdi bir proje başlatıldı. Çocukların evlerine gidiyoruz, onları tanımak adına. Belki ev ziyaretleri daha iyi olumlu bir iklim oluşturabilir. Sağlıklı ve iletişim kurmak ve tanımak açısından.”

Kaynaştırma öğrencilerinin zorbalıkla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yönelik öğretmenlerin nasıl bir müdahale yöntemi izlediklerine dair verdikleri cevaplar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5.

Akran zorbalığı ile başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi için öğretmenlerin müdahaleleri

Müdahaleler	f	%
Akran zorbalığına uğradığında benimle iletişime geçmesini istiyorum	9	26,48
Rehberlik servisine gitmesini söylüyorum	6	17,65
Mağdur öğrenciyi sakinleştirmeye çalışıyorum	6	17,65
Herhangi bir şey yapmıyorum	4	11,76
Kaynaştırma öğrencisinin akademik açıdan rencide olmasını önliyorum	2	5,88
Mağdur öğrenciyi sınıf öğretmenine durumu anlatmasını söylerim	2	5,88
Velisine haber veriyorum	1	2,94
Zorbayı cezalandırıyorum	1	2,94
Akran mentörlüğü kullanıyorum	1	2,94
Mağdur öğrencilere daha fazla sorumluluk veriyorum	1	2,94
Mağdur öğrenciyi sen de aynısını yap diyorum	1	2,94
Toplam cevap	34	100,00

Tablo 5’te görüldüğü gibi Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin zorbalıkla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yönelik en fazla kullandıkları müdahale yöntemi “Akran zorbalığına uğradığında benimle iletişime geçmesini istiyorum” olurken en az kullandıkları müdahale yöntemi “mağdur öğrenciyi sen de aynısını yap diyorum” olmuştur.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığı ile başa çıkma becerilerinin geliştirilmesine yönelik kendileri ile iletişime geçilmesini istedikleri ve akran zorbalığına uğrayan öğrencileri sakinleştirmeye çalıştıkları ortaya çıkmaktadır. Bu durumda rehberlik servisine yönlendiren öğretmenlerin fazlalığı ve bu konu hakkında herhangi bir şey yapmıyorum cevabı veren öğretmenlerin fazlalığı öğretmenlerin bu konuda kendilerini yetersiz gördüklerinden kaynaklanıyor olabilir.

İlgili temaya ilişkin doğrudan alıntılar:

- Ö1: “Kaynaştırma öğrencileriyle konuşup, o sana onu yapmak istememiştir diyorum. Bunu söylemek istememiştir gibi şeyler söyleyip onları yumuşatmaya çalışıyoruz. Öğrenciler çok acımasız. Kaynaştırma öğrencilerini çok çabuk aşağılayabiliyorlar, dışlayabiliyorlar, hakaret edebiliyorlar. Mesela bizim geçenlerde karşılaştığımız bir olay oldu. Okulumuza yeni gelen kaynaştırma öğrencisi diğer arkadaşlarına seni seviyorum sana sarılabilir miyim? Diye söylüyormuş. Ama bu sınıf tarafından çok yanlış anlaşıldı ve erkekler onun çok üzerine gitti. Tam anlamıyla bir zorbalık yaptılar. Sonra kız utandı ve geri çekildi. Ben orada devreye girdim. Bu konu burada kapandı. Arkadaşınızın bir daha üstüne gitmiyorsunuz dedim.”

- Ö13: “Nasıl yardımcı oluyorum? Öncelikle bana anlatmasını sağlarım. Sonra yardımcı olabileceğim konularda tavsiye veririm. Eğer birlikte baş edemezsek rehberlik servisinden destek almasını sağlarım. Eğer hâlâ sorun çıkıyorsa, müdürle irtibatta olup zorbalık yapan çocuklarla bir çözüm üretmeye çalışırım. Bu zorbalık yapan çocuklarla konuşarak iletişim kurarak veya çok büyük bir olay olduysa cezalandırarak en azından... Kaynaştırma öğrencisinin sağlığı için önlemeye çalışırım.”

Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi için nasıl bir müdahale yöntemi izlediklerine dair verdikleri cevaplar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6.

Arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi için öğretmenlerin müdahaleleri

Müdahaleler	f	%
Grup çalışmaları yapmalarını sağlıyorum	9	32,15
Herhangi bir şey yapmıyorum	5	17,87
Zorbayı uyarıyorum	2	7,14
Akademik olarak destek oluyorum	2	7,14
Akran mentörlüğünden yararlanıyorum	2	7,14
Öğrencilerimle okul dışında etkinlikler yapıyorum	2	7,14
Sınıfım ile bu konu hakkında konuşurum	2	7,14
Oyunlarına kaynaştırma öğrencilerini de almalarını söylerim	2	7,14
Rehberlik servisinden yararlanıyorum	1	3,57
Sınıfın oturma düzenini ona uygun olarak ayarlıyorum	1	3,57
Toplam cevap	28	100,00

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi için en fazla kullandıkları müdahale yöntemi “grup çalışmaları yapmalarını sağlıyorum” olurken en az kullandığı müdahale yöntemi “sınıfın oturma düzenini ona uygun olarak ayarlıyorum” olmuştur.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, kaynaştırma öğrencisi ve diğer öğrenciler arasındaki arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi için grup çalışmaları yaptıkları ve verilen cevaplarda kaynaştırma öğrencisinin akademik yönden diğer öğrencilerden geri kalmaması açısından öğretmenleri tarafından desteklenmesi, kaynaştırma öğrencisinin bu konuda küçük düşürülmesinin önüne geçmek için uygulandığı görülmektedir. Verilen cevaplara bakıldığında öğretmenlerin herhangi bir şey yapmıyorum cevabının en çok verilen ikinci cevap olması bu konuda öğretmenlerin desteğe ihtiyacı olduğunu düşünmemize sebep olmaktadır.

İlgili temaya ilişkin doğrudan alıntılar:

- Ö19: “Yani derslerde özel gereksinimli öğrencilere grup çalışmalarında yer vererek. Yan yana koyarak. Bu şekilde bir çalışma Ortamı oluşturuyorum. İlk başlarda diğer öğrenciler bana karşı çıkıyorlar, istemiyorlar ama daha sonra onlar da yanlarına alıp benimsemeye başlıyorlar. Kaynaştırma öğrencisi de diğer arkadaşlarına uyum sağlıyor bu sayede. Bazı kaynaştırma öğrencisi de istemiyor. Ben onunla çalışmıyorum. Ben onunla ödev yapmak istemiyorum diyor falan ama bir yerden sonra tutuyor, sanki oturuyor.”
- Ö20: “Aslında evet, yani ben benim branşım beden eğitimi, bizim branşımız da bu biraz daha kolay oluyor bana göre. Çünkü dışarıda voleybol oynuyoruz. Mesela ben kaynaştırma öğrencisi ve diğer öğrencisini ikisini bir araya getirebiliyorum. Onları dahil ederek bunu yapabiliyorum. Her iki taraf ta istekli olabiliyor. Yani kendi dersimi kullanarak aralarında sıcak bir ilişki yaratabiliyorum. Daha önce de denedim çünkü kaynaştırma sınıfı olan okullarda hatta buraya gelmeden önce evet 2 sene öncesine kadar 4 yıl boyunca çalıştım ve bunu çok yaptım. Çok da etkili oldu. Birbirlerini anlayabiliyorlar o süreçte. Gerçek kimlikleri ortaya çıkabiliyor oyun esnasında. Grup oyunları benim Dersimin avantajı.”
- Ö26: “Sosyal aktiviteleri beraber planlıyoruz. Mesela bir oyun oynancaksa beraber, bir deney yapılacaksa beraber yapmaya çalışıyoruz. Tabii kaynaştırma öğrencileri bilgi konusunda biraz daha zayıf olduğu için diğer arkadaşlarından bu konuda yardımcı olmasını istiyoruz. Yani genelde

sosyal aktiviteleri diğer bireylerle beraber yapması için uğraşyoruz, öyle diyeyim. Ben fen bilimleri öğretmeni olduğum için daha çok işte deney malzemelerinde basit malzemeleri beraber getiriyoruz. O deneyi hep beraber yapıyoruz. Yapabileceği Basit görevler veriyorum. O da işin içine katılmış oluyor.”

Öğretmenlerin sınıftaki diğer öğrencilerin akran zorbalığına karşı farkındalığını arttırmak için nasıl bir müdahale yöntemi kullandıklarına dair verdikleri cevaplar tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7.

Öğrencilerin akran zorbalığına karşı farkındalığını arttırmak için öğretmenlerin müdahaleleri

Müdahaleler	f	%
Sınıf rehberlik çalışmaları yapıyorum (bilgilendirme, uyarma vb.)	7	18,92
Konu ile ilgili videolar izlettiriyorum	6	16,21
Küçük hikayeler anlatıyorum/Canlandırma yaptırıyorum	6	16,21
Empati kurmalarını sağlamaya çalışıyorum	5	13,51
Konu ile ilgili öğrenciler ile birlikte sınıf kuralları oluşturuyorum	3	8,11
Rehberlik servisinden yararlanıyorum	2	5,41
Cezalardan bahsediyorum	2	5,41
Veliler ile görüşüyorum	2	5,41
Herhangi bir şey yapmıyorum	2	5,41
Bilgilendirici anket çalışmaları yapıyorum	1	2,70
Akran mentörlüğünden yararlanıyorum	1	2,70
Toplam cevap	37	100,00

Tablo 7’de görüldüğü gibi öğretmenlerin sınıftaki diğer öğrencilerin akran zorbalığına karşı farkındalığını arttırmak için en fazla kullandığı müdahale yöntemi “sınıf rehberlik çalışmaları yapıyorum” olurken en az kullandığı müdahale yöntemi “akran mentörlüğünden yararlanıyorum” olmuştur.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, sınıflarında akran zorbalığına yönelik diğer öğrencilerin farkındalığını arttırmak için en fazla sınıf rehberlik çalışmaları yaptıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmenler bu rehberlik çalışmalarını özel gereksinimli öğrencilerin okula gelmedikleri günlerde sınıf ile konuşup kaynaştırma öğrencisi hakkına sınıfı bilgilendirme ve diğer öğrencileri olumlu ilişkiler kurmaya yönlendirici konuşmalar yapma şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin konu ile ilgili videolar izletmesi, küçük hikayeler anlatması ve empati kurmalarını sağlamaya çalışmaları ağırlıklı olarak kullanılan müdahale yöntemleri olmuştur.

İlgili temaya ilişkin doğrudan alıntılar:

- Ö4: *“Kaynaştırma öğrencilerine yardım etmelerini sağlıyorum. Kaynaştırma öğrencilerinin bazı yönlerden onlara göre eksik olduklarını ve onlara yardımcı olmaları gerektiğini söylüyorum. Yardımlaşarak eksikliklerini birbirlerinin tamamlayacağını belirtiyorum. Yani böyle. Rehberlik derslerimiz var. Yardımlaşma, sevgi, saygı ve benzeri konulardan öğrencilere bu konuları aşılatıyorum.”*
- Ö18: *“Bu durumda kendilerinin olduğunda neler yaşayabileceklerini sanki bir tiyatro sahnesi imiş gibi onlara göstermeye çalışıyorum. Bazen bir rol gereği de olsa ben onlara zorbalık yapıyorum. Bazı duyguları hissetmelerini sağlıyorum. Her zaman değil, iyi yere geldiğinde. Son seviyede diyebiliriz buna tabii ki. Bazen bazı duyguları yaşamaları, bazı tatları takmaları gerektiğini düşünüyorum. Ben yaşıyorum.”*

Öğretmenlerin akran zorbalığına karşı kullandıkları müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için istek ve önerilerine dair vermiş oldukları cevaplar Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8.

Öğretmenlerin akran zorbalığına karşı kullandıkları müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için öneri ve istekleri

Öneri ve İstekler	f	%
Öğretmenlere eğitim verilmesini istiyorum	8	27,59

Tablo 8 devamı ...

Öneri ve İstekler	f	%
Velilerin eğitilmesi/bilgilendirilmesini istiyorum	5	17,24
Kaynaştırma öğrencileri için ayrı sınıf olmasını istiyorum	4	13,79
Öğretmen, rehberlik servisi ve velinin bu konuda daha aktif olması gerektiğini düşünüyorum	3	10,34
Öğretmenlere yeterli zaman yaratılmasını istiyorum	3	10,34
Özel gereksinimli öğrencilerinin doğru tanı ile yönlendirilmesini istiyorum	2	6,90
Sınıf mevcutlarının azaltılmasını istiyorum	1	3,45
Bu konuda daha fazla anket ve görüşme ile çalışmalar yapılmasını istiyorum	1	3,45
Öğretmenlere çok fazla evrak işi verilmesini istemiyorum	1	3,45
Okul idaresinin bu konuda öğretmenlere destek olmasını istiyorum	1	3,45
Toplam cevap	29	100,00

Tablo 8’de görüldüğü gibi öğretmenlerin akran zorbalığına karşı kullandıkları müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için en fazla istek ve öneri “öğretmenlere eğitim verilmesini istiyorum” olurken en az istek ve öneri “okul idaresinin bu konuda öğretmenlere destek olmasını istiyorum” olmuştur.

Öğretmenlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, kendilerini kaynaştırma öğrencisinin eğitimi ve akran zorbalığı konularında yetersiz hissettikleri ve bu konular ile ilgili eğitim almak istedikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenler verdikleri cevaplarda bu konular ile ilgilenme konusunda yeterli vakitlerinin olmadıklarını belirtmişlerdir. Kaynaştırma öğrencilerinin doğru tanı almasında sorunlar olduğu verilen cevaplarda göze çarpmaktadır.

İlgili temaya ilişkin doğrudan alıntılar:

- Ö4: “Yani bazı kaynaştırma öğrencilerinin durumları çok ağır yani biz de Kaynaştırma öğrencisi olarak şey yapamıyoruz yani müdahale edemiyoruz. Daha gerekli eğitimin bize verilmesi gerekli, zaman verilmesi gerekli zaman sıkıntısı yaşıyoruz. Hani konuyu mu anlatayım? Öğrencilerle başka bir şey mi yapayım? Etkinlik mi yapayım dersi mi yetiştireyim? Ben kaynaştırma öğrencisi tanısı verilirken, bazı çocukların kaynaştırma öğrencisi olmaması gereken daha ağır yetersizliği olan çocukların kaynaştırma öğrencisi adı altında kaynaştırma eğitimine alındığını düşünüyorum. Bu durumda hem kaynaştırma öğrencileri öğrenemiyor hem de diğer çocuklara zararı oluyor. Diğer çocuklar kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığı yapıyor. Bu hep problem oluyor. Yani daha titiz davranıp bu konuda her özel gereksinimli öğrencinin kaynaştırma öğrencisi değil de tanılanıp iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum.”
- Ö5: “Yani şöyle diyebilirim; ders, öğrenci, çok evrak işi var. Bunlar olmasın. Kafamız boş olsun. Öğrencilere vakit ayıralım. Mesela kendimizi yeterli görüyor muyuz yani? Özel gereksinimli öğrencilerle çalışırken herhangi bir problemi çözmek için eğitim verilmesini belki isteyebiliriz. Olabilir.”

TARTIŞMA

Bu araştırmada öğretmenlerin akran zorbalığına uğrayan kaynaştırma öğrencilerine akran zorbalığı yapıldığını öğrendiklerinde öğretmenlerin müdahale yöntemleri, akran zorbalığının ortaya çıkmasını önlemek için öğretmen müdahaleleri, akran zorbalığının önlenmesi ve azaltılması için öğretmenlerin iş birliği yapma durumları, kaynaştırma öğrencilerinin zorbalıkla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yönelik öğretmenlerin nasıl bir müdahale yöntemi kullandıkları, öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerini geliştirmek için kullandıkları müdahaleler, öğretmenlerin sınıftaki diğer öğrencilerin akran zorbalığına karşı farkındalığını arttırmak için nasıl bir müdahale yöntemi kullandıkları, öğretmenlerin akran zorbalığına karşı kullandıkları müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için istek ve önerilerini belirlemek için öğretmen görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Bu araştırmayı ortaokulda görev yapan ve sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin yedi soruya verdikleri cevaplar oluşturmaktadır. Bu araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıflarındaki kaynaştırma öğrencilerinin akran zorbalığına uğradıklarını kabul etmektedirler. Bu araştırmada akran zorbalığına çocukların hangi davranışlara maruz kalmaktan ziyade öğretmenlerin bu duruma nasıl müdahale ettiklerini ortaya çıkarmak amacımızdır.

Araştırmanın birinci ve ikinci sorusuna yönelik verilen cevaplar incelendiğinde, ‘Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığının yapıldığını öğrendiklerinde ve bunu önlemek için nasıl bir müdahale yaklaşımı izledikleri sorulduğunda alınan cevaplarda kendi kendilerine geliştirdikleri müdahaleler kullandığı tespit edilmiştir. Mevcut araştırmada Sarı ve Pürsün (2019) öğretmenlerin akran zorbalığını önlemek için kısmen bizim araştırmamız ile benzer sonuçlar bulmuştur. Öğretmenler öğrencilerini bilgilendirme çalışması yaptıklarını, empati becerilerini geliştirmek amacıyla etkinlik yaptıklarını belirtmişlerdir. Akran zorbalığını önlemek için personel ve öğrencinin dahil edildikleri olumlu davranışsal müdahale ve destek programları modeli bulunmaktadır. Küçük grup etkinliklerini içeren bu program dezavantajlı kişilere nasıl bir davranış sergilenmesini gerektiği konusunda yol göstericidir. Hatta akran zorbalığını önleyici birçok müdahale programının yer aldığı belirtilmektedir (Demir ve Küçük, 2020). Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda öğretmenlerin okul çapında bu tür programdan haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Okullarda öğretmenlere yönelik verilen hizmet içi eğitimlerde bu programların dahil edilmesi gerekmektedir. Caldarella vd. (2011) ve Nickerson (2019), ortaokul öğrencileri ile yaptığı araştırmada olumlu davranışsal müdahale ve destek programları ile çocukların sözlü ve fiziksel zorbalıklarının azalması ve çocukların disipline sevk edilme durumlarının azalmasının yanı sıra okulun iklim ortamında iyileşme görülme durumlarının arttığını belirtmektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusuna yönelik verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine yönelik akran zorbalığını önlemek ve azaltmak için en fazla “veliler ile iş birliği” yaptığı ortaya çıkarken en az ise “okul idaresi ile iş birliği” yaptığı ortaya çıkmıştır. Gürhan (2017) yaptığı araştırmada akran zorbalığına uğrayan çocukların ailelerinin bu durum ile yalnız baş etmelerinin zor olduğunu ve okul-aile ve çocuk olarak iş birliği içinde olmayı gerektirdiğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda öğretmen ve velilerin hizmet içi eğitimlerle çocukların psiko sosyal gelişimleri ve eğitimleri hakkında bilinçlenmelerini sağlamak ve okul-aile iletişimlerinin öneminden bahsetmektedir. Bu bilgi doğrultusunda öğretmenlerin verdiği cevaplar araştırmamızı doğrular niteliktedir.

Araştırmanın dördüncü sorusuna yönelik verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin zorbalıkla başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yönelik en fazla kullandıkları müdahale yöntemi “Akran zorbalığına uğradığında benimle iletişime geçmesini istiyorum” olurken en az kullandıkları müdahale yöntemi “mağdur öğrenciye aynısını sen de yap diyorum” olmuştur. Sarı ve Pürsün (2019) araştırmalarında akran zorbalığına uğrayan öğrencilerin ilk olarak öğretmenleri ile iletişime geçtiğini saptamıştır. Gökler (2007) yaptığı çalışmada öğrencilerin ilk olarak sınıf öğretmenlerine bu durumu anlattıklarını saptamıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde; bizim araştırmamızda da öğretmenler öğrencilerin ilk olarak sınıfın sınıf öğretmeni olarak kendileri ile iletişime geçmesini istemişlerdir. Bu doğrultuda, araştırmamızın bulguları ile alan yazında yer alan çalışmalar benzer sonuçlar göstermiştir. Ayrıca bu durum okuldaki öğretmenlerin akran zorbalığı konusunda bilgisi olabilir ya da sınıfın sınıf öğretmenleri oldukları için bu durumdan haberdar olmak istemiş olabileceği şeklinde açıklanabilir. Diğer bir önemli nokta ise, çocuklar her olayı akran zorbalığı olarak değerlendirebilecekleri için ilk önce öğretmenleri ile bu durumu konuşmalarının daha doğru olabileceği ve öğretmenlerin iyi bir öğretici olmaları ile birlikte sınıftaki öğrencileri en iyi tanıyan ve bu durumu daha iyi yönetebilen kişiler olduğu düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada ikinci sırada ‘Rehberlik servisine gitmesini söylüyorum’ cevabı olmuştur. Çarkıt ve Bacanlı (2020) yaptıkları araştırmada öğretmenlerin okullarında akran zorbalığı ile başa çıkmada ilk başvurdukları birim okullarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servisleri olduğunu belirtmiştir. Atış Akyol vd. (2018) ise öğretmenlerin akran zorbalığı konusunda aile ve okulun rehberlik ve psikolojik danışma servisine başvurduklarını tespit etmiştir. Aslında öğrencilerin zorbalık karşısında ilk başvuru yapacakları yer okul rehberlik servisleridir. Fakat bu araştırmaya katılan öğretmenlerin bu konuda öğrenciyi nasıl yönlendireceği bilgisine sahip olmadıkları düşünülmektedir.

Araştırmanın beşinci sorusuna yönelik verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin geliştirilmesi için nasıl bir müdahale yöntemi izlediklerine dair verdikleri cevaplarda ‘grup çalışmaları yapmalarını sağlıyorum’ cevabı en fazla kullanılan müdahale yöntemi olmuştur. Ders esnasında uygulanan grup çalışmaları; grup üyelerinin birbirini desteklediği, grup içi motivasyonun arttığı, fikir birliğinin oluşması, problem çözme becerilerinin artması ve iş birliğini desteklediği için eğitimde çok yaygın bir biçimde uygulanan bir yöntemler arasında yer almaktadır. Fakat zorbalığa uğrayan bir çocuk ile çalışmak istemeyen bir öğrenci olabilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu yöntem uygun olmayabilir. Ayrıca öğretmenlerin verdiği ifadeler arasında ‘oyunlarına kaynaştırma öğrencilerini de almalarını söylerim’ yer almaktadır. Yılmaz ve Malkoç (2020) öğretmenlerden aldıkları görüşlerde kaynaştırma öğrencilerine uygulanan sosyal zorbalık türleri arasında oyuna alınmama ve oyuna dahil edilmediklerini tespit etmiştir. Bir kişinin sosyal gruba dahil edilmemesi dışlanma olarak nitelendirilmektedir. Andreou vd. (2013), Pivik vd. (2002), Swearer vd. (2012) araştırmaları da bunu

doğrulamaktadır. Bu bulgular doğrultusunda öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerini bir gruba dahil etmeleri diğer öğrencilerin hoşuna gitmemektedir. Sarı ve Pürsün (2019) araştırmalarında kaynaştırma öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinin iyi olmasına rağmen yine de anlaşmazlık yaşadıklarını tespit etmiştir. Alan yazında müdahale programları (Olweus Bullying Prevention Program, Positive Behavioral Interventions and Supports, KiVa Program vb.) yer almaktadır ancak Bradshaw (2015), araştırmasında alan yazında yer alan akran zorbalığında kullanılan müdahale programlarının etkilerinin öğrencinin yaşı, cinsiyeti, cinsel yönelimi, yetersizlik durumu, zorbalığa katılım türü (zorba, kurban vb.) ve ülkenin kültürüne uygun olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu araştırmanın bu sorusunda öğretmenlerin bilimsel olarak müdahale programları konusunda bilgisi olmadığı ortaya çıkmıştır.

Araştırmanın altıncı sorusuna yönelik verilen cevaplar incelendiğinde öğretmenlerin sınıftaki diğer öğrencilerin akran zorbalığına karşı farkındalığını arttırmak için en fazla kullandığı müdahale yöntemi “sınıf rehberlik çalışmaları yapıyorum” olurken en az kullandığı müdahale yöntemi “akran mentörlüğünden yararlanıyorum” olmuştur. İkinci beş yıllık kalkınma planında rehberliği kısaca bireyin çevreye sağlıklı ve dengeli bir uyum içinde devam edebilmesinin uzman kişiler tarafında programlı ve planlı bir şekilde bireye yapılan psikolojik yardım olarak tanımlanmaktadır (Bayar, A., & Ekim R., (2021). Okullarda rehberlik ve psikolojik danışma servisleri alanında yetişmiş uzmanların sorumluluğunda ve liderliğinde, öğretmenlerin katılımı ile yürütülmektedir. Okullardaki rehberlik hizmetleri uzman merkezli rehberlik programı ve öğretmen merkezli rehberlik programı şeklindedir. Türkiye de uygulanan öğretmen merkezli rehberlik programdır. Bu durumun en büyük gerekçesi okullarda yeterince uzmanın olmayışıdır. Bundan dolayı sınıf rehber öğretmenleri rehberlik hizmeti sunmaktadırlar (Bayar ve Ekim, 2021). Bu doğrultuda araştırmaya katılan öğretmenlerin sınıf rehberlik çalışmasını üstlendikleri görülmektedir. Araştırmanın altıncı bulgusunda öğretmenlerin en az kullandığı yöntemler arasında akran mentörlüğüdür. Araştırmaya paralel araştırmalarda Yıldız (2021) akran desteği kişileri hem toplumsal bağlamda hem de okul iklimini pozitif yönde etkilemektedir. Akran desteği okul psikolojik danışmanlarının kontrolü ile yürütülmelidir. Günay ve Gürhan (2018), Türktan (2015) araştırmalarında zorbalığa uğrayan çocuklara akran destek programı uygulamıştır ve böylece araştırmanın bulgularında akran destek programının etkili olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmanın yedinci sorusuna yönelik verilen cevaplar incelendiğinde, öğretmenlerin akran zorbalığına karşı kullandıkları müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi için öneri ve istekleri “öğretmenlere eğitim verilmesini istiyorum” olurken en az istek ve öneri “okul idaresinin bu konuda öğretmenlere destek olmasını istiyorum” olmuştur. Yalçıntaş Sezgin (2018) öğretmenlerle yaptığı araştırmasında zorbalığı önlemek için sınıf içerisinde kuralları belirlemek için görseller kullandığını ve kuralları öğrencilerle belirlediklerini ve değerler eğitimi ile çalışmalar yaptıklarını belirlemiştir. Aksoy (2019) araştırmasında okul yöneticilerinin akran zorbalığını önleme ve müdahalede özel bir politikaya sahip olmadıklarını bildirmiştir. Araştırmada müdahale yöntemi olarak okulun öğrenci ve veli bilgilendirmelerine, zorbalık yapan öğrenciyi okulun rehberlik servisine yönlendirdiklerini ve okulun davranış değerlendirme kuruluna sevk ettikleri tespit edilmiştir. Kutlu ve Karaca (2021) araştırmalarında sınıf öğretmenlerinin akran zorbalığının önlenmesine ilişkin görüşlerinde öğretmenlere seminer verilmesi, ailelerin bilgilendirilmesi ve çocuklara spor ve sanat etkinliklerinin düzenlenmesi görüşünü bildirmişlerdir. Alan yazın taraması sonucu ilgili araştırmalar yapılan araştırmamızla aynı görüşleri tespit etmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın bulguları neticesinde öğretmenlerin akran zorbalığına karşı bilgileri dahilinde uyguladıkları müdahaleler tespit edilmiştir. Yapılan araştırma ülkemizde gerçekleştirilen öncü bir çalışma olarak nitelendirilebileceği için alan yazına önemli katkısı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın sınırlılıkları; araştırma sadece Edirne merkezdeki ortaokullarda görev yapan sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan gönüllü öğretmenler ile yürütülmüştür, yapılan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır, elde edilen bulgular yarı yapılandırılmış görüşme sonucunda elde edilmiştir. Araştırmamızın sonucunda, öğretmenlerin akran zorbalığını önlemek ve müdahale etmede yeterli bilgi sahibi olmadığı düşünülmektedir. Öğretmen adaylarına lisans öğrenimleri boyunca akran zorbalığı ile ilgili derslere yer verilmelidir. Görev yapan öğretmenlere de hizmet içi eğitim ile bu durum desteklenmelidir. Verilen hizmet içi eğitimlerde tipik gelişim gösteren bireyler ve ailelerde yer almalıdır. Okulların Rehberlik ve psikolojik danışmanlığı yapan öğretmenlerin ailelere, öğretmenlere, öğrencilere ve okul personeline bu konuda daha fazla etkinlik, seminer ve eğitimler vermesi önerilmektedir. Ayrıca ileri dönük yapılacak olan araştırmalarda büyükşehirler ve kırsal kesimlerdeki okullar da araştırmalara dahil edilebilir ve farklı düzeyde eğitim grubu öğrencileri ve öğretmenleri araştırmaya dahil edilebilir. Yapılacak olan çalışmalar için, öğretmenlerin zorbalık olaylarına müdahale becerilerini geliştirmek için etkili eğitim programları ve

uygulamalar üzerine çalışmalar yapılması gerekmektedir, öğretmen ve veli işbirliğinin zorbalık olaylarını önleme ve azaltmadaki etkilerini araştıran çalışmalar yapılabilir, akran zorbalığı ile mücadelede kaynaştırma öğrencileri veya tipik gelişim gösteren öğrencilerin kullanabileceği teknoloji ve dijital araçlar üzerine çalışmalar yapılabilir.

Çalışmamıza katılan öğretmenlere görüş ve yardımları adına sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz.

KAYNAKÇA

- Andreou, E., Vlachou, A., & Didaskalou, E. (2013) Bully/victim problems among greek pupils with special needs: associations with loneliness and self-efficacy for peer interactions. *Journal of Research in Speacial Educational Needs*, 1-12.
- Aksoy, G. (2019). *Okullarda yaşanan akran zorbalığının nedenlerine ve müdahale yöntemlerine ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Atış Akyol, N., Yıldız, C. & Akman, B. (2018). Öğretmenlerin akran zorbalığına ilişkin görüşleri ve zorbalıkla baş etme stratejileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), 439-459. <https://doi.org/10.26466/opus.644848>
- Ball, L., & Lieberman, L., Beach-Haibach, P., Perreault, M., Tirone, K. (2021). Bullying in physical education of children and youth with visual impairments: a systematic review. *British Journal of Visual Impairment*, 1-17.
- Banks, J., McCoy, S., & Frawley, D. (2017) One of the gang? peer relations among students with special educational needs in irish mainstream primary schools. *European Journal of Special Needs Education*, 33(3), 396-411.
- Batu, S., & Kırcalı-İftar, G. (2005). *Kaynaştırma*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Bayar, A., & Ekim R., (2021). Sınıf rehber öğretmenlerinin bakış açısından rehberlik hizmetleri. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 331-344.
- Benbenishty, R., & Astor, R.V. (2005). School violence in context: culture neighborhood family, School and Gende., *Oxford University Press*, New York.
- Bourke, S., & Burgman, I. (2010). Coping with bullying in australian schools: how children with disabilities experience support from friends, parents and teachers. *Disability and Society*, 25(3), 359-371.
- Bradshaw, C. P. (2015). Translating research to practice in bullying prevention. *American Psychologist*, 70(4), 322–332. <https://doi.org/10.1037/a0039114>
- Brown, J. R., Aalsma, M. C., & Ott, M. A. (2012). The experiences of parents who report youth bullying victimization to school officials. *Journal of Interpersonal Violence*, 28(3), 494–518.
- Caldarella, P., Shatzer, R. H., Gray, K. M., Young, K. R., & Young, E. L. (2011). The effects of school-wide positive behavior support on middle school climate and student outcomes. *RMLE Online: Research in Middle Level Education*, 35(4), 1-14.
- Chan, K.L., Lo, C.K.M., & Ip, P. (2018). Associating disabilities, school environments, and child victimization. *Child Abuse & Neglect*, 83, 21-30.
- Cincioğlu, Ş., & Ergin, D. Y. (2023). Evaluation of peer bullying towards inclusion students by teachers. *Social Sciences Research Journal*, 12 (15), 2017-2027.
- Connors-Borrow, N.A., Johnson D.L., Whiteside-Mansell, L., McKelvey, L., & Gargus, R.A. (2009). Adults matter: protecting from the negative impacts of bullying, *Psychology in the Schools*, 46, 593-604.
- Çarkıt, E., & Bacanlı, F. (2020). Okullarda akran zorbalığı: öğretmen görüşlerine göre nitel bir çalışma. *Uluslararası Toplum Çalışmaları Dergisi*, 10(15), 2545-2583.
- Demir, K., & Küçük, S. (2020). Akran zorbalığı önleme ve müdahale programlarında güncel yaklaşımlar ve hemşirelik rolleri. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 87-102.
- Gökler, R. (2007). İlköğretim öğrencilerinde akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günay, Ş., & Gürhan, C. A. N. (2018). Zorbalıkla baş etmeye yönelik bir akran destek programının etkililiği. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(51), 266-294.
- Gürhan, N. (2017). Her yönü ile akran zorbalığı. *Turkiye Klinikleri J Psichiatri Nurs-Special Topics*, 3(2), 175-81.

- Humphrey, N., & Symes, W. (2010). Responses to bullying and use of social support among pupils with autism spectrum disorders (asds) in mainstream schools: a qualitative study. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 10(2), 82-90.
- Hymel, S., & Swearer, S. M. (2015). Four Decades of Research on School Bullying: An Introduction. *Educational Psychology Papers and Publications*, 70(4), 293-299.
- Psychology Papers and Publications
- Kutlu, M., & Karaca, N. H. (2021). Sınıf Öğretmenlerinin akran zorbalığına yönelik görüşlerinin incelenmesi. *e- Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9, 621-641. doi:10.30900/kafkasegt.983537
- Liasidou, A., & Loannidou, E. (2020). Disability-related bullying and its discursive formations and enactments in the social ecology of schooling, *Studies in the Cultural Politics of Education*, 1469-1484.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği, 07.07.2018 tarih ve 30471 sayılı Resmi Gazete.
http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_gi_07072018.pdf
- Nickerson, A. B. (2019). Preventing and intervening with bullying in schools: a framework for evidence-based practice. *School Mental Health*, 11(1), 15-28.
- Olweus. D. (1995). Peer abuse or bullying at school: basic facts and a school-based intervention programme. *Current Directions in Psychological Science*, 4(6), 196-200.
- Pivik, J., McComas, J., & Laflamme, M. (2002). Barriers and facilitators to inclusive education, *Exectional Children*, 69(1), 97-107.
- Rose, C.A., Monda-Amaya, L.E., & Espelage, D.L. (2010). Bullying perpetration and victimization in special education: A Review of the Literature. *Remedial and Special Education*, 1-17.
- Sagun, S.K., Medallon, K.G., & Tan, A.J. (2019). İncusive classrooms: making it work for peers of children with disability. *İnternational Journal of İncusive Education*, 1464-5173.
- Sarı H., & T. Pürsün (2019). Kaynaştırma sınıflarında akran zorbalığının öğretmen ve öğrenci görüşleri açısından incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 731-768.
<https://doi.org/10.21560/spcd.v19i49119.500742>
- Subaşı-Yurtçu, A. B. (2019). *Kaynaştırma Ortamlarında Destek Özel Eğitim Hizmetleri*. E. S. Batu (Ed.), *Kaynaştırma Ortamında Uygulamalar içinde* (s. 169-189). Ankara: Vize Akademik.
- Swearer, S.M., Wang, C., Maag, J.W., Siebecker, A.B., & Frerichs, L.J. (2012). Understanding bullying dynamic among students in special and general education. *Journal of School Psychology*, 50, 503-520.
- Türkkan, Ş. (2015). *Zorbalıkla baş etmeye yönelik akran destek programının ortaokul 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin zorbalıkla baş etme becerilerine etkileri*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Vessey, J.A., & Neill, K.M. (2011). Helping students with disabilities better adress teasing and bullying situations: A MASNRN Study. *The Journal of School Nursing*, 27(2), 139-148.
- Waasdorp, T.E., Bradshaw, & C.P., Duong, J. (2011). The link between parents' perceptions of the school bullying: variation by child characteristics an the form of victimization. *Journal of Educational Psychology*, 103(2), 324-335.
- Waseem, M., & Nickerson, A.B. (2024). Bullying: issues and challenges in prevention and intervention. *Curr Psychol* 43, 9270–9279. <https://doi.org/10.1007/s12144-023-05083-1>
- Xu, S., Ren, J., Li, F., Wong, L., & Wong, S. (2020) School bullying among vocational school students in china: prevalence and associations with personal, relational and school factors, *Journal of İnterpersonal Violence*, 37(2), 1-21.
- Yalçıntaş-Sezgin, E. (2018). Okul öncesi öğretmenlerin akran zorbalığı ilişkin algı ve görüşleri: zorbalık davranışları tespitleri, zorbalık davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler ve aldıkları önlemler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33,85-104.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, N. G. (2021). Akran-danışmanlığı öğretim programı. *Eğitim & Bilim*, 43.
- Yılmaz, Z. H., & Malkoç A. (2020). Kaynaştırma sınıfına devam eden zihin yetersizliği olan öğrencilere uygulanan akran zorbalığına ilişkin öğretmen görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 91-111.
<https://doi.org/10.24315/tred.540609>